

L'evolució del balanç financer de les llars durant els primers anys de la recuperació econòmica

- L'Enquesta Financera de les Famílies, tot i que sigui amb una certa demora, ens proporciona informació molt valuosa per avaluar la salut de les finances de les llars.
- Entre el 2014 i el 2017, la renda de les llars va augmentar, malgrat que encara es va situar per sota dels nivells precrisi, i la ràtio de deute sobre la renda va disminuir fins a nivells propers als del 2005-2008.
- La recuperació econòmica entre el 2014 i el 2017 no va comportar augments de desigualtat, mentre que sí que va permetre reduir el grau de vulnerabilitat financera de les llars.

Com han evolucionat la renda, la riquesa i el deute de les llars espanyoles en els últims anys? Podem respondre aquesta pregunta gràcies a la publicació recent de l'Enquesta Financera de les Famílies del 2017 (EFF 2017). Aquesta enquesta, que el Banc d'Espanya publica cada tres anys, és una font d'informació molt valuosa per entendre la situació del balanç financer de l'economia de les llars. A més a més, també ens permet aprofundir l'anàlisi per a les llars amb una renda més baixa.

La renda familiar agregada en els últims anys

Abans de començar a analitzar els números, repassem el context econòmic del país el 2017. L'economia espanyola va experimentar un fort episodi de recuperació econòmica entre el 2014 i el 2017. Durant aquest episodi, l'economia va créixer a taxes pròximes al 3% i es van generar gairebé 450.000 llocs de treball per any. A més a més, un conjunt de factors temporals, com la compressió dels tipus d'interès, el menor preu del petroli i el repunt del creixement dels nostres principals socis comercials, va donar un major impuls a l'avanç de l'activitat i va enfortir l'ambient de confiança.

Amb aquest rerefons, i tal com es pot observar al primer gràfic, l'EFF ens mostra que la renda bruta mitjana de les llars el 2017 es va començar a recuperar dels mínims històrics registrats el 2014.¹ Així mateix, la ràtio de deute de les llars sobre la renda bruta mitjana va caure de manera pronunciada i va passar del 156% el 2014 al 109% el 2017. Per la seva banda, la riquesa neta mitjana de les llars també va caure gairebé el 6%, fins a situar-se en els 115.000 euros, a causa, principalment, del menor percentatge de llars que tenen l'habitatge principal en propietat,² mentre que la ràtio de pagaments per deute sobre la renda de la llar va caure 2,8 p. p., fins al 15,8%, el valor més baix registrat des de l'EFF 2005.

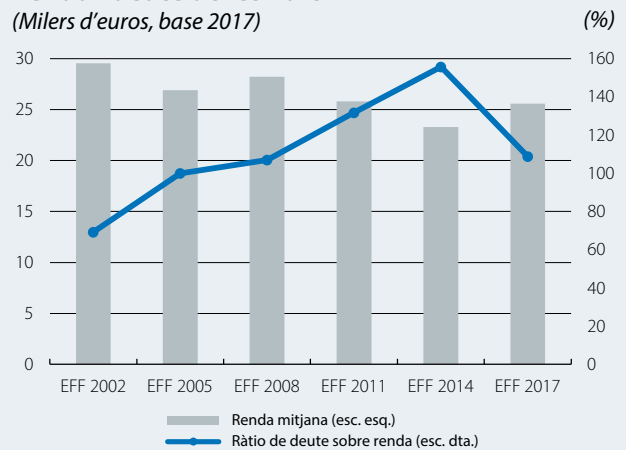
D'aquesta manera, veiem com la recuperació del mercat laboral va impulsar el creixement de la renda de les llars. Així mateix, podem veure que, entre el 2014 i el 2017, les llars van iniciar un fort procés de despallanquejament, que, juntament amb la compressió dels tipus d'interès esmentada més amunt, va permetre que la càrrega del deute, mesurada com el percentatge de la renda bruta destinada a pagar deutes, disminuís.

1 La renda bruta total inclou les rendes salarials i no salarials, abans d'impostos i de cotitzacions.

2. El percentatge de llars que tenen en propietat l'habitatge principal va passar del 80,4% el 2014 al 75,9% el 2017.

Renda i deute de les llars

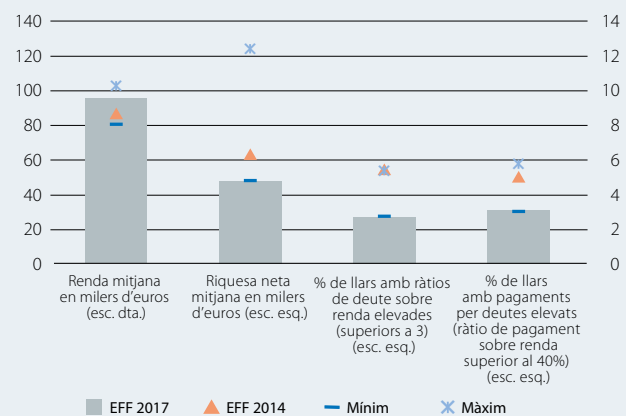
(Milers d'euros, base 2017)

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'Enquesta Financera de les Famílies 2017 (Banc d'Espanya).

Renda, riquesa i deute de les llars en el percentil de renda inferior al 20%

(Milers d'euros i percentatges)

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'Enquesta Financera de les Famílies 2017 (Banc d'Espanya).

Renda, riquesa i deute: col·lectius fràgils...

Un gran avantatge de les dades que ofereix l'EFF és que permeten desgranar el balanç de les llars en funció del nivell de renda. D'aquesta manera, podem observar amb més detall com es va traslladar la recuperació econòmica a les llars amb una renda més baixa. Al segon gràfic presentem el detall de l'evolució de la renda, de la riquesa i de la càrrega del deute entre les llars amb un percentil de

renda inferior al 20%.³ Per a cada variable, el gràfic mostra el valor segons l'EFF 2017 i segons l'EFF 2014, a més del valor mínim i del valor màxim pres entre totes les EFF disponibles (la primera es va publicar el 2002).

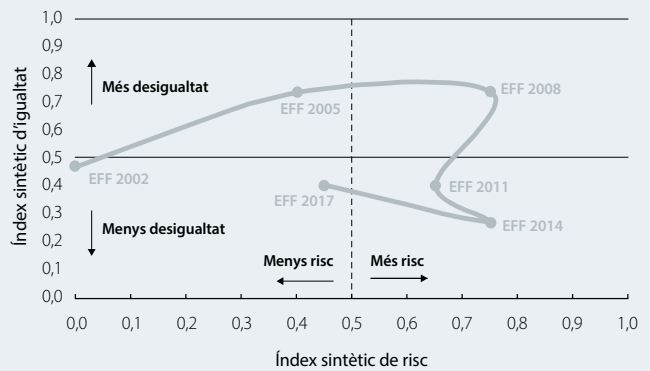
En termes de renda, les dades del 2017 reflecteixen una evolució positiva per a les llars amb ingressos més baixos. Així, la renda mitjana bruta va créixer l'11,7% en relació amb el valor del 2014, tot i que encara se situa per sota del màxim de la sèrie històrica disponible. En contraposició, veiem com la riquesa neta d'aquest segment de llars va caure i es va situar en la cota mínima. Aquesta caiguda de la riquesa neta no és deguda a un augment del deute, ja que el valor del deute mitjà de les llars del segment que analitzem va passar dels 25.500 euros el 2014 als 8.300 euros el 2017, sinó a una caiguda del valor dels actius. Al seu torn, aquest descens dels actius podria estar relacionat amb el descens del percentatge de llars de renda baixa que són propietàries de l'habitatge principal. Aquest percentatge va passar del 67,3% el 2014 al 60,6% el 2017. Les dades també demostren que la situació de vulnerabilitat financera de les llars amb menys recursos ha disminuït des del 2014. Així, el percentatge de llars amb nivells elevats de deute, que definim com les llars amb ràtios de deute sobre renda superiors a 3, ha caigut fins a la meitat del registre del 2014, de gairebé el 54% fins a poc més del 27%. Cal destacar que el registre del 2017 és la cota mínima des que es disposa de dades (2002). Així mateix, el percentatge de llars amb càrregues del deute molt elevades (considerem que una càrrega del deute és elevada quan la llar destina més del 40% de la renda al pagament de deutes) també ha caigut de manera significativa: d'una mica més del 49% el 2014 a poc menys del 31% el 2017.

... i desigualtat

Com l'EFF proporciona informació desagregada de la renda, de la riquesa, del deute i de la càrrega financera per a les llars amb més i menys recursos, ens informa sobre l'evolució de la desigualtat i de la vulnerabilitat a la qual es troben exposades les llars. Atès que un seguiment d'un conjunt ampli de variables complica la lectura, al tercer gràfic, mostrem l'evolució d'un índex sintètic de desigualtat i un índex sintètic de vulnerabilitat o de risc financer mitjançant les diverses onades de l'EFF.⁴

3. És a dir, el 20% de les llars amb una renda més baixa.
 4. L'índex sintètic de desigualtat es calcula a partir de la informació de tres sèries subjacents. Els tres indicadors comparen el diferencial entre les llars en el percentil 40 o inferior de renda i les llars en el percentil 60 o superior en les següents dimensions: (i) renda mitjana, (ii) riquesa mitjana i (iii) índex Herfindahl de concentració de la cartera d'actius. Aquest últim indicador mesura fins a quin punt les llars de renda més alta disposen de carteres d'actius més diversificades que les llars de renda més baixa. Típicament, les llars de renda baixa concentren quasi tots els seus actius en l'habitatge principal, mentre que les de renda alta, a part de l'habitatge principal, disposen d'altres actius reals i financers. L'índex sintètic de risc es calcula a partir de quatre indicadors subjacents: (i) el percentatge de llars amb algun deute; (ii) la mitjana del valor del deute per a les llars que tenen algun tipus de deute; (iii) el percentatge de llars amb ràtios de deute sobre renda de la llar superiors a 3, i (iv) el percentatge de llars amb ràtios de pagaments per deute sobre renda de la llar superiors al 40%.

Índex sintètic de desigualtat i de risc (Percentil)

Nota: Els dos indicadors sintètics es mesuren en percentils. Un valor d'1 denota el valor més alt observat d'aquell indicador entre totes les onades de l'EFF, mentre que un valor de 0 denota el valor més baix.
Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'Enquesta Financera de les Famílies 2017 (Banc d'Espanya).

Partint de la primera publicació de l'EFF el 2002, observem que les dades de l'enquesta van mostrar un augment de la desigualtat i del risc fins al 2008. De llavors ençà, i amb l'arribada de la recessió, veiem com l'indicador de desigualtat va anar caient, ja que la recessió va afectar totes les llars, però l'enfonsament de les cotitzacions financeres que la va acompanyar va incidir, en especial, sobre les llars amb més recursos, mentre que l'indicador de risc es va mantenir en cotes elevades a causa de l'elevat volum de deute present al balanç financer de les llars. No obstant això, ja el 2017, es pot observar que la recuperació econòmica ha fet possible disminuir el factor de risc, gràcies al procés de despallanquejament dut a terme per les llars, sense incrementar de manera apreciable el grau de desigualtat en l'economia, que, el 2017, se situa en cotes properes a la mitjana de tots els períodes considerats.

L'EFF 2017 i la conjuntura econòmica el 2020

A tall de conclusió, les dades de l'EFF 2017 ens mostren que els primers anys de la recuperació econòmica van comportar millores en la renda de les llars, tant de la llar mitjana com de les llars en els percentils de renda inferiors. Així mateix, durant el període entre el 2014 i el 2017, les llars espanyoles van aprofitar la millora de la renda per desendeutar-se, de manera que la situació de vulnerabilitat financera ha disminuït de manera substancial. És important destacar que un menor grau de vulnerabilitat financera és un factor clau per evitar que xocs temporals i adversos sobre l'economia tinguin repercussions duradores. D'aquesta manera, l'EFF 2017 ens mostra que l'economia ha dut a terme un procés important de recuperació, que, sumat a la notable correcció dels desequilibris macroeconòmics, la situa en una posició més robusta per encarar i per minimitzar l'impacte de possibles turbulències, com les generades per la COVID-19, descrites amb més detall en la conjuntura d'aquest mateix Informe Mensual.

Oriol Carreras